

Borúra derű

A Szabad Demokraták Szövetségének egykori parlamenti frakcióvezetője, majd elnöke, 1994-től 1998-ig a szociálliberális kormány belügyminisztere éveken át feljegyzéseket készített a vele és körülötte történő eseményekről. Mihancsik Zsófia újságíró hallott ezekről a jegyzetekről, szerette volna elolvasni őket, s a szövegek alapján életútinterjút készíteni szerzőjükkel. Kuncze eleinte szabódott, mert úgy ítélte, hogy a pro memoriák még mindig túl kényes részleteket tartalmaznak, főleg pályatársakról, barátokról, s azok többé nem állnának szóba vele. Némi habozás után mégis vállalkozott az interjúra, mondván, hogy a tevékeny politizálástól való visszavonulása óta „gyakorlatilag már most sem állnak velem szóba”. Ez a kesernyés felismerés tette lehetővé, hogy megszülessen a *Várjuk ki a végét...* című könyv, Kuncze Gábor életpályájának és közéleti szereplésének summázata. És bár a kérdező alaposan végigolvasta a jegyzetanyagot, a válaszadó is nyilvánvalóan belebelepillantott régi kommentárjaiba, a végleges szöveg egyértelműen szóbeli, nem stilizált, nem finomított. Meglehet, hogy a nyomtatott változathoz némely sarkos jellemzés vagy egy-egy szereplőt kínosan érintő anekdota kimaradt, a mű mégis megőrizte szókimondó és üdítő tapintatlanságát.

A *Várjuk ki a végét...* egyvalamiben különbözik Mihancsik Zsófia korábbi beszélgetőkönyveitől (Pop-

per Péterrel, Nádas Péterrel vagy Lendvai Pállal készített interjútól). Kuncze emlékezései egy olyan korszakot ölelnek fel, amely 2008-ban az SZDSZ és a szociálliberális pártszövetség összeomlásával, majd 2010-ben a Fidesz diadalával és a „Nemzeti Együttműködés Rendszérének” meghirdetésével végérvényesen múlttá vált. Erre utal a bőséges lábjegyzetanyag, amelyből a beavatatlan is megtudhatja, mi fán termett a négyigenes népszavazás, a taxisblokádnak vagy a Postabank-ügy, valamint az interjúhoz csatlakozó, majdnem húszoldalnyi *Ki kicsoda?*, amely nyilvánvalóan azt a célt szolgálja, hogy az ifjabb olvasónemzedék is eligazodjék a rendszerváltás körül közismert, de időközben elhunyt vagy a közéletből távozott, netán feledésbe merült szereplők sokaságában. Kuncze, aki ma már nem pártpolitikus, de továbbra is politizáló médiaszemélyiség, minduntalan kitér a jelenre, és reflexiói úgyszólván a kézirat nyomdába adásának napjáig terjednek. Mindazonáltal a mű, amit kezünkben tartunk, javarészt historikum.

Nem hallgathatjuk el, hogy a könyvből kibontakozó folyamat – különösképpen az SZDSZ és vele a modern magyar liberalizmus kiszorulása a közéletből – valójában szomorújáték. A kérdező és a válaszadó fájdalmas úton kalauzol végig bennünket. A stációk ismertek: az SZDSZ 1990-es, 21 százalékos parlamenti bevonulása, az 1994-es torony-

magas baloldali választási győzelem nyomán megalakult Horn-kormány annak felemás reformjaival és a koalíció működési zavaraival, a 2002-es második kormányzasi esély, amelynek édességét szinte a győzelem pillanatában megkeserítette a miniszterelnök titkos BM-tiszti múltjának leleplezése, s végül a 2006 őszi Gyurcsány-beszédet követő zuhanórepülés. Visszanézve a történet olyképpen hat, mintha a baloldali demokrácián kezdettől valamiféle átok ült volna. Természetesen más erők is kibuktak a versenyből: a rendszerváltó MDF, a majdnem-néppárt kisgazdák is eltűntek a süllyesztőben, választóikat jobbadán a Fideszre átörökítve. Az SZDSZ-t azonban, noha fizikai értelemben már több mint egy évtizede nem létezik, a Fidesz és a tágabb értelemben vett jobboldal síron túli gyűlölete élteti.

Ezért is van értelme a számvetésnek, és ebből a szempontból különösen szerencsés a kérdezett kiválasztása. Kuncze Gábor ugyanis a boldogult SZDSZ-ben egyedülálló politikusi karaktert képviselt. 1989 előtt sem a demokratikus ellenzékhez, sem a fővárosi humán értelmiséghez nem kötődött. Piarista gimnáziumot végzett Kecskeméten, majd előbb kétkezi munkásként dolgozott Várpalotán, utóbb üzemmérnöki képesítéssel különféle közműveknél és ipari vállalatoknál töltött be közepvezetői tisztségeket. Rendszerváltás előtti karrierjének csúcsát, immár a Közgazdasági Egyetem diplomájának birtokában, az Építőipari Gépesítő Vállalat igazgatóhelyettesként érte el. Jóllehet érdeklődött közéleti kérdések iránt, mi több, az illegális *Beszélő* példányai is eljutottak hozzá, politikával csak 1989-ben, a

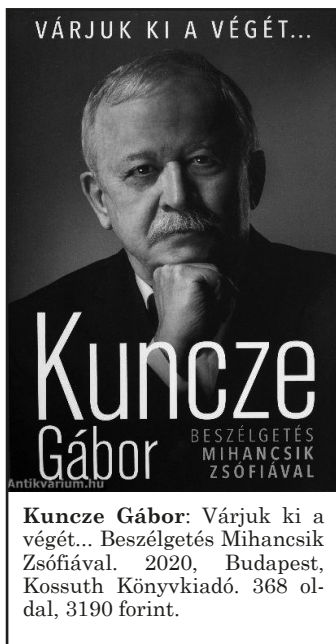
lakóhelyén, Tökölön alakult Falufórum keretében kezdett foglalkozni. Erre a tevékenységére figyeltek fel az SZDSZ vezetői, és kérték meg őt, hogy a párt színeiben jelöltesse magát képviselőként az első szabad választáson. Ettől kezdve Kuncze pályája szorosan összefonódott a liberális párt viszontagságos történetével.

Amikor Kuncze sajátos, az SZDSZ „köménymagjától” elütő karakteréről beszélek, két dolgot tartok fontosnak: tapasztalati anyagát, amely a magyar vidéki, kisvárosi világban gyökerezik, és habitusát, amely közelebb áll az átlagpolgárhoz, mint az elitéhez. Ennek megfelelően különösebb megütközés nélkül veszi tudomásul, hogy a politika úri huncutság, cselszövésekkel, kisebb-nagyobb hazugságokkal, árulásokkal jár, és ezeket ki kell védeni, de az egész nem muszáj halálos komolyan venni. Ez az attitűd az Antall-kormányzás idején – még a taxiszférájuk után is – természetesen tűnt, a látszólag kibékíthetetlen ellenfelek barátságosan tegeztek egymást, és stratégiai kérdésekben is megtalálták a közös hangot. Így volt ez az 1993-as médiahajón, a négy parlamenti frakció nyilvános vitáján, ahol Horn, Orbán, Torgyán és Kuncze mérkőzött slágfertigségben. „Beszéltünk az oroszok szerepéről – emlékezik Kuncze. – Orbán elmondta, hogy az oroszokról szó sem lehet, ruszkik haza, velük aztán semmit. Horn Gyula erre azt válaszolta, hogy de a gázt meg az olajat sajnos továbbra is tőlük fogjuk hozni. Mire én: rendben van, Gyula, de beszélj meg velük, hogy jó lesz vezetéken is, nehogy személyesen hozzák ide!”

A szövegkörnyezetből nem derül ki, hogy mi volt a kérdésben Torgyán álláspontja, de bizonyos, hogy az akkori magyar közéletnek ez a talán legszínesebb figurája a nyilvánosság előtt igencsak vehemensen viselkedett. Akárcsak az Országgyűlésben, ahol Kuncze egyik replikáján felháborodva ekként fakadt ki: „Vegye tudomásul, hogy soha többé nem állok szóba magával [...] befejeztük.” Mire Kuncze: „Ez volt a cél.” Mondhatni, Hacsek és Sajó a parlamentben. Ám amikor véget ért a szópárbaj – folytatódik az emlékezés – „Torgyán átintett nekem: »Gabikám, rendben vagyunk?» A folyosón viszont a kiszagdavezér interjút adott a Kurírnak és azt állította benne, hogy az SZDSZ frakcióvezetője bocsánatot kért tőle.” Kuncze utólag: „Ha valaki olvasott Mikszáthot, tudja, hogy ez így megy ősidők óta.” Így is ment még egy ideig, az *Országgyűlési karczolatok* gunyoros szerzője örömét lelte volna benne. Csakhogy – vallja be pár sorral alább – „ez változott meg 1998 után. Előfordult, hogy ha fideszes képviselővel beszélgetett az ember, és feltűnt a folyosón egy fideszes vezető, az illető nyomban hátat fordított, hogy ne lássák egy ellenzékiivel beszélgetni. És ma már ott tartunk, hogy semmiféle kommunikáció nincs az ellenzék és a kormánypártok között.” Így van – az ellenfelekből ellenségek lettek, a parlamenti szóharcból „hideg

polgárháború”, a mikszáthi kedélyt pedig a politikacsinálók közül szinte csak Kuncze Gábornak sikerült megőriznie.

Az 1994–1998-as ciklusról, a koalíció belső bajairól sokan írtak, légyköréről kevesebben. A liberálisok két fő gondja: a szocialista partner múltja és nyomasztó számszerű fölénye eleve megszabta a kereteket – a kisebb partnernek kisebb volt a beleszólása, de ugyanakkora, ha nem nagyobb a felelőssége. A kormányban belügyminiszteri pozíciót betöltő Kuncze az MSZMP-s árnyékot Horn Gyula vezetési stílusában vélte testet öltetni: „Horn Gyula úgy működött, hogy erősen hallgatott bizonyos emberekre, adott a véleményükre – azt nemigen lehetett

tudni, hogy kik ők. [...] Miután a kormányülésen a pénzügyminiszter elmondta az érveket a javaslat mellett, Horn azt mondta, jó, ez így rendben van, de még konzultálnom kell róla szakemberekkel. A pénzügyminiszterek ilyenkor leginkább ki akarták vetni magukat az ablakon. Nem akárcsak voltak a pénzügyminiszterek: Békesi, Bokros, Medgyessy...”

A csütörtöki kormányülésekről szólva Kuncze elmondja, hogy ezek tíz óra nulla-nulla perckor kezdődtek, és késni tilos volt. Horn példás frakciófegyelmet tartott: „Az MSZP-s miniszterek állandóan azt vizslatták, hogy a főnök milyen hangulatban

van. Ha azt látták, hogy Hornnak jó a kedve, nekik is nyomban jó kedvük lett. Ha azt látták, hogy Hornnak rossz kedve volt, igyekeztek lebújni az asztal alá, nehogy rajtuk csapódjon le a rossz hangulat.” Kuncze itt kicsit karikíroz, de szemlátomást imponál is neki a már-már kádári időket idéző egyhangúság – szemben az SZDSZ kaotikus belső viharaival.

Belügyminiszterként Kuncze több ízben súrlódásokba keveredett pártjával, pontosabban annak értelmiségi holdudvarával. 1997-ben a székesfehérvári önkormányzat ki akarta lakoltatni a cigányokat a Rádió utcai telepről – természetesen rendőri segédlettel. A hírre Konrád György, Kószeg Ferenc és Eörsi István – valamennyien az SZDSZ nagyágyúi – úgy döntöttek, hogy odaláncolják magukat a bejáráthoz s így próbálják megakadályozni a kényszerintézkedést. Kuncze valamennyi pártnál közbenjárt a várható botrány megelőzéséért, s végül elérte, hogy a városban lévő üres házakba telepítés az egyébként rettenetes állapotban lévő Rádió utcai épületek lakóit. A másik eset egy kisebb hungarista párt utcai felvonulásával kapcsolatos, amelyet Kuncze máig frissnek ható indulattal idéz fel: „amikor bomberdzsekis, bakancsos fasiszták fogaskerekekkel masíroznak, én azt mondtam, hogy ezt nem lehet hagyni, a fogaskerek egyértelműen náci szimbólumokra hajaz, itt meg él sok ember, akinek kiirtották a családját, az ő érzelmeiket és méltóságukat ez sérti, füttyülök a véleménynyilvánítás szabadságára. Az SZDSZ Kis János-féle vonala pedig azt mondta, hogy a szólás szabadsága a legnagyobb érték, és az emberek megvétele majd kigolyózza őket.” A kérdés

a pártot is megosztotta: a húszfős frakció fele-fele arányban szavazott a Btk. tárgyba vágó paragrafusának szigorítása mellett, illetőleg ellen.

Másfél évtized múltán visszanezve, mind a Rádió utcai affér, mind pedig a neonáci menetelés a későbbi drámai összeütközések komor előjelenek hat. Tény, ami tény: Kuncze egyfelől jottányit sem engedett eredeti, demokratikus elveiből, és mint az SZDSZ egyik legkedveltebb politikus (a másik Demszky Gábor volt), míg tehette, nagy szolgálatokat tett pártjának, másfelől azonban a már említett szocializálódás és habituskülönbség következtében nem tudott és nem is akart teljesen azonosulni az SZDSZ-elit magatartásformáival. Amikor már a végjáték előjeleként az alapító atyák elkezdtek kilépni a pártból, teljesen megértette, de nem tette magévá az indokaikat: „A politikusnak előbb-utóbb döntést kell hoznia. Dönthet [...] úgy is, hogy kiszáll a politikából. [...] Dönthet úgy, hogy kompromisszumot keres, mert van egy másik cél, amelyet meg akar valósítani. [...] Egy értelmiségi ilyen konfliktus esetén az elveihez ragaszkodik, [...] kiszáll, és ezért őt hosszan ünneplik. Aki meg bent marad, és kompromisszumot keres az elvek és a lehetőségek közt, az elvtelennek minősül. Az SZDSZ-nek végig ez volt a baja, hogy egyfelől vannak az elvek, másfelől meg a helyzetek és a következményeik, és amikor a két tényező szembekerül, akkor nagy baj van, mert persze meg lehet halni hősként, de a politikában ennek nincs sok értelme.” Úgy is mondhatnánk, ez az ő ars poeticája.

2006-ban az MSZP még le tudta győzni az akkor már jobboldali gyűjtőpártként a sarkában nyomuló

Fideszt, ám a küszöböt éppen hogy átlépő SZDSZ csak csendestársként jöhetett szóba az újabb koalícióban. A történet még mindig tartalmazott mikszáthi stíluselemeket: „Gyurcsány bejelentkezett hozzám a Gizella úti irodába – én voltam ugye a pártelnök. [...] Nemigen cifráztuk a dolgot, a lényegre tértünk. Azt mondta, hogy a szocialisták szerint az SZDSZ semmiképpen nem fogadná el őt miniszterelnök-jelöltnek, szeretné tudni, hogy ez így van-e. Azt feleltem, [...] nálunk több ember is szóba jöhet, ő is köztük van. Jó, köszöni szépen, beszélgettünk még sportról, művészetéről, szerelemről, majd elváltunk. Este hatkor ülök a kocsiban, szokás szerint bekapcsolom a rádiót, és hallom a hírekben, hogy Gyurcsány Ferenc sajtótájékoztatóján bejelentette, tárgyalt Kuncze Gáborral, és az SZDSZ elfogadja őt miniszterelnök-jelöltnek. [...] Másnap felhívtam, hogy kicsit pontatlanul fogalmazott, á, bocs, elnézést, mondta, és ezzel napirendre tértünk az ügy felett.” Ezekben a kisszerű csínyekben – Kuncze többről is beszámol – benne van a rendszerváltást követő évek magyar politikálásának naiv operettszerűsége – csak hogy 2006 őszén már más darabot játszottak a színpadon.

A kormány megalakult, majd Gyurcsány hívatta Kunczét, és közölte vele, hogy a költségvetési hiány a várt másfél-két százalék he-

lyett 11-12 százalékos. Ezzel indult meg a lavina, amely a kezdetben hatalmas és népszerű MSZP kisebb partnerét is magával sodorta. És a nemezis magát Gyurcsány Ferencet – akinek képességeit Kuncze egyébiránt kifejezetten nagyra becsüli – éppoly groteszk formában éri el, mint amilyennel ő élt ama Gizella úti beszélgetésen. Kuncze itt Bajnai Gordon könyvére hivatkozik, bár a beszédmód az ő szóbeliségét hordozza: „Valahol Borsod megyében egy panziót béreltek ki a Gyurcsány-csapat emberei, hogy megtárgyalják a helyzetet. Gyurcsány csak másnap ment oda. És a stábtagnak többségének az volt a véleménye, hogy neki bizony félre kell állnia. Persze másnap ezt Gyurcsánynak nehéz lett volna a szemébe mondani, úgyhogy ment a sumákolás és a mellébeszélés. Mígnem hazafelé menet Gyurcsány autójának sofőrjét átültették a kísérő kocsiba [...], a másikban meg ketten maradtak, Gyurcsány és Dobrev Klára. És mire hazaértek, Klári meggyőzte Gyurcsányt, hogy le kell mondania.” Tulajdonképpen rettenetes történet. Mostani helyzetünkben nézve csupán azért elviselhető, mert Kuncze meséli el, aki úgyszólván egyetlen magyar közszereplőként szuverén kedélyével képes arra, hogy derűre váltsa a borút. Neki még hajlamosak vagyunk elhinni, hogy ha nem is a politika, de legalább a politikus lehet más.